

אוצר החכמה

מחיר 1234567

אוצר החכמה

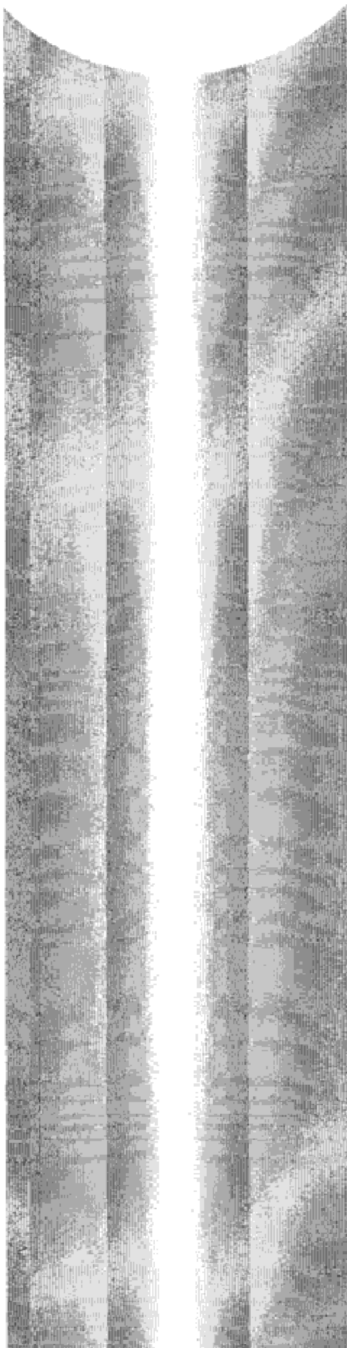
מדרש

מעשה

חנוכה

[מספר אוצר

המדרשים]

מדרש מעשה חנוכה - א'

(נדפס באוצר המדרשים (אייזנשטיין) חנוכה עמוד 189)

איד"ת 0234567

כתיב (ירמיה נ') כה אמר ה' צבאות עשוקים בני יהודה ובני ישראל וגו' וכתיב גואלם חזק ה' צבאות שמו ריב יריב את ריבם למען הרגיע את הארץ והרגיו ליושבי בבל. אמרו בימי היונים נתחייב מקרא זה שהערימו סוד על ישראל אמרו בואו ונחדש עליהם גזירות עד שיבעטו באלהיהם^א ויאמינו בע"ז שלנו.

א. עמדו וגזרו כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגור לפתחו ידקר בחרב, וכל כך למה כדי שלא יהיה לישראל כבוד ולא רשות (צניעות), שכל בית שאין לו דלת אין לו כבוד ולא צניעות וכל הרוצה ליכנס נכנס בין ביום ובין בלילה.

ביון שראו ישראל כך עמדו ובטלו כל דלתות בתיהם ולא היו יכולין לא לאכול ולא לשתות ולא לשמש ממוותיהם, בשביל גנבין ולסמין ופריצי יונים, ולא רואין שינה בעיניהם לא יום ולא לילה, ונתקיים עליהם מקרא שכתוב ופחדת לילה ויומם (דברים כ"ח).

אמרו לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כמה אנו יכולים לסבול? אמר להם בעון מזוזה.^ג

אלא אעפ"כ רוחה תמצא בגזירה זו. והיו ישראל שרויין בלא דלתות, ואין לך דבר מעביר רעות האשה מעל בעלה כדלת שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו' (ישעיה כ"ו), ועמדו בגזירה זו שלש שנים.

א. מבואר בדבריהם שהיונים לא הכריחו אותם לעבוד ע"ז, אלא סיבבו שיגיעו מרצונם לאמונה בע"ז שלהם ע"י שיבעטו באלוקיהם כמבואר כאן. וענין "הבעיטה" – זלזול במצוות, ע"ד הגמ' בע"ז (ג): שאומ"ה נבחנו לעת"ל במצות סוכה ואח"כ הקב"ה מקדיר עליהם חמה ויוצאים ובוועטים בסוכה, "ונהי דפטירי (משום מצטער) בעוטי מי מבעטי". ובזה נתברר אופי הגוי שאין לו תקנה. וה"נ בעיטה באלוקיהם היינו שבג"י יזלזלו במצוות. וכמפורש ברש"י (סנהדרין מ"ו). והיונים גוזרים עליהם גזירות שגרמו שהיו "המצוות בזויות בעיניהם" (לשונו שם).

ב. קשה למה בטלו לגמרי את הדלתות, והלא דלת סגורה ולא נעולה עדיפא על מקום פתוח לגמרי. וי"ל דעם ישראל ביאר בהנהגה זו שחסרון מועט בצניעות – דלת לא נעולה ה"ז כאילו אין כאן דלת כלל.

ג. מזוזה מועילה לשמור את הבית (מנחות ל"ג: טור יו"ד סי' רפ"ה), וכיון שלא היו זהירים במצוה זו נענשו מדה במדה שגזירת היונים גרמה לכך שלא נשמר הבית מגנבים וכיו"ב.

ד. וזהו ענינו של איסור יחוד עם האשה. ולכך כשהיו ישראל שרויין בלי דלתות נמנעו מעבירה.

ב. כיון שראו יונים שעמדו ישראל בגזירה ולא נכשל אחד מהם בשום דבר רע, עמדו וגזרו עליהם גזירה אחרת, והעבירו קול: כל אדם מישראל שיש לו שור או שה יחקק על קרניו שאין לו חלק באלהי ישראל, וכל כך למה כדי שלא יאכלו ישראל בשר ולא חלב ולא גבינה, ולא יהיה להם חרישה^ה. אמרו יודעים אנו שאין יכולין לעמוד בגזירה זו.

כיון ששמעו ישראל^ה כך נצמער צער גדול אמרו ח"ו שנכפור באלהינו, עמדו ומכרו בהמתן בין מהורה בין ממאה^י, והיו ישראל מהלכין ברגליים, ועליהם נתקיים ראיתי עבדים על סוסים וגו'.

אמר להם הקדוש ברוך הוא בעון שמנעתם עצמכם מעלות בשלש רגלים לירושלים ולהקריב קרבנות וליתן מתנות כהונה, לכן נתקיים עליכם שורך מבוח לעיניך.

אלא אעפ"כ רווחה תמצאו בגזירה זו, והיו הצביים והאיילים וכל מיני עופות מהורים באים ונכנסים לבתיהם של ישראל, לפי שהיו בלא דלתות ובאין ישראל ותופסין אותן ושוחטין ואוכלין בשר ונותנין שבת להקב"ה ואמרו ברוך הוא שהפך עצת אויבינו לטובה, שאילו היו דלתות לבתים היאך היתה כל צידה נכנסת אצלנו. השיבם הקדוש ברוך הוא אתם חסרתם על כבודי ולא כפרתם בי אף אני זמנתי לכם צידה.

ג. וכיון שראו היונים שעמדו ישראל בגזירה זו, עמדו וגזרו כל מי שאשתו הולכת למבילה ידקר בחרב וכל הרואה אותה הרי היא לו לאשה ובניה לעבדים.

כיון שראו ישראל כך מנעו עצמם מלשמש, וכיון ששמעו יונים כך אמרו הואיל ואין ישראל משמשין ממותיהם אנו נזקקין להן^י.

ה. לכאורה פירוש הדברים שהיונים ידעו שבנ"י לא יעשו כן אלא ימכרו את השור והשה (כמו שאכן עשו), וממילא ישארו בלא בשר וגבינה. וצ"ת דבפשוטו המכוון היה לשרש אמונה מישראל ע"י שבכל שעה יראו את מה שכתבו על קרן השור.

ו. ועיין ברמב"ם באיגרת תימן שהוסיף בגזירה זו שאח"כ יחרשו בשור הזה שכתוב על קרנו לנו חלק באלוקי ישראל. ועוד הוסיף הרמב"ם: "ושיכתוב כל אחד מישראל בלבשו שאין להם חלק בה' אלוקי ישראל" עכ"ל. ומבואר שהיה להם מכוון שבכל שעה יראו כי טוב זה לשרש מהם את האמונה בהשי"ת.

ז. כלומר שנשותיהן ירצו להנשא ליונים, דאל"כ והמכוון שיזקקו להן בעל כורחם למה צריכים להמתין שבנ"י נמנעו מלשמש.

כיון שראו ישראל כך חזרו על נשיהן בלא מבילה בעל כרחן, אמרו רבש"ע בעל כרחינו שלא בטובותינו, שאין האשה רוצה לישב תחת בעלה בלא עונתה.

אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ועשיתם בלא כוונה^ה אני אטחר אתכם ופתח לכל אחד ואחד מהן מעיין בתוך ביתו,^ט והיו נשיהם מובלות בתוך בתיהם ונתקיים עליהם מקרא זה ושאתם מים בששון ממעיני הישועה, ונתקיים עליהם עוד מקרא זה אם רחץ ה' את צואת בנות ציון.

ד. כיון שראו יונים שאין ישראל מרנישין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל ההגמון שבמקום ההוא.

כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, ונתקיים עליהם בתולותיה נוגות והיא מר לה (איכה א'), והיו יונים מתעללים בבתולות ישראל, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חרשים.

ה. עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם. וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותנה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרנה, אמרה להם: שמעוני אחיי ודודיי, ומה אם בשכיל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר

ח. צ"ב למה לא נעשה להם נס כבר כשנמנעו מלשמש (ובזה עמדו בנסיון), ודוקא לאחר שנכשלו (שלא ברצונם) נעשה הנס, אתמהה!?

ט. וכ"כ בבעל הטורים בפרשת תולדות (כ"ו, כ"ב) ואירע נס וגזדמן להם מקווה בבית לכל אחד ואחד עכ"ל וכ"ה ביוצר לשבת חנוכה "זמן לכולם מקואות מים".

י. בהשל"ה כתב דמעשה אבות סימן לבנים ומה שאירע לדינה בשכם הוא שורש גלות יון שהגזירה החמורה ביותר היה תיבעל להגמון תחלה עיי"ש. ובמק"א הוכחנו כן מדברי המדרש רבה בראשית

ממאתים בחור, שימו במחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה' להושיע וגו' (ש"א י"ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה רבש"ע אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו.

באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו בואו ונמול עצה מה נעשה, נמלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותינו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותינו עם ההגמון, אלא עם המלך שהוא גדול כמותינו, ונכנסנו עליו ונהרגהו ונצא, ונתחיל אח"כ בעבדיו ובשריו, והשם יעזרנו וישגבנו. יא

נמלו עצה וכו' ועשה להם הקדוש ברוך הוא תשועה גדולה, ושמעו בת קול מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו מליא באנמוכיא, כן יעשה המקום ישועה בימינו אלה.

מדרש מעשה חנוכה - ב'

ו. בשנת כ"ג שנים למלך אנשיוכם הוא שנת רי"ג לבנין בית שני רוח רעה נוססה בו וחרב חדה לשונו שלופה מתערה להכות ארץ בשבט פיו. ויען ויאמר לכל שריו ועבדיו הפרתמים היושבים ראשונה במלכות, הלא תדעו הלא תשמעו כי הנה עם בני ישראל אשר בירושלים גוי עז פנים ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים, אשר גאון וגובה להם האומרים ידינו רמה ותמיד כל הימים מקוים שברון המלכים, לאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים וזרח בחושך אור לישרים ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם. ולי אני המלך אין שוה להניחם. ועתה קומו ונקומה עליהם למלחמה לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, הבה נתחכמה לו לבטל מהם את יום השבת ומילה ור"ת, וייטב הדבר בעיני שריו ועבדיו לעשות כדבר המלך. בעת ההיא שלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב

(פמ"ד) "ולא נחתי" מדינה. ובמד"ר שמות (פכ"ו) "ולא נחתי" מיון ודו"ק. ולד' המדרש כאן מבואר היטב שאכן מעובדא זו התחילו להלחם נגד היונים. במדרש חנוכה (נוסח ב') מבואר שבא עליה אחד מן היונים (עיין בסמוך אות ד'). ולפי"ז דומה ממש למעשה דינה ושכם.

יא. ועד"ז עשתה יהודית עם המלך היוני עיין להלן אות ט"ו.

יב. כע"ז ממש במגילת בני חשמונאי בתחילתה עיי"ש.

ויבא לירושלים ויצר עליה בקול ענות וחרופים לחרף מערכות אלהים ויהרוג בה הרג רב.

ז. א"ר שמעון בן יוחאי בת היתה לו למתתיהו כ"ג שאין כיופיה בכל העולם ומקודשת לאחר מבני חשמונאי,^{יג} ובא אחד מן היונים ותפסה בבלוריתה והציע ספר תורה תחתיה ובא אליה בפני ארוסה.

ולהעלות חמה ולנקום נקם בנה במה בביהמ"ק ושחטו דבר אחר (חזיר) ויביאו את דמו אל עזרת הקדש.

ח. ורוח ה' לבשה את יוחנן בן מתתיהו ויקנא קנאת ה' צבאות ויחמול על עם הקדש שה פזורה ישראל וילבוש בגדי נקם לנקום נקמת בני ישראל מאת היונים ויועץ בלבו ויעש לו חרב קמנה ויחגור אותה תחת מעילו, ויצא לרחוב העיר ויבא עד לפני שער המלך ויקרא לשוערים ויאמר אליהם אני יוחנן בן מתתיהו הנני בא לבא לפני אדוניכם, ויאמרו נערי המלך אל המלך הנה יוחנן הכהן הגדול עומד בחצר, ויאמר המלך יבא ויבא יוחנן לפני המלך ויאמר לו ניקנור מדוע אתה עובר את מצוות המלך ואינך חפץ בשלום מלכותו, הלא ידעת אם לא שמעת כי יש לאל ידי בכח גבורת חיילות לעשות עמכם רע עד בלתי השאיר לכם שריד ופליט, כי עתה גם אותך הרגתי ואותם שרפתים כקש לפני רוח, ומי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי. ויען יוחנן למלך לאמר עתה באתי אליך כל אשר תחפוץ אעשה לא אסור ממצותיך ימין ושמאל. ויאמר לו המלך במה יודע איפה כי אתה סר אל משמעתי הלא כאשר תקרב אל המזבח ותעשה את חמאתך ואת עולתך בחלב ודם החזיר הזה ותלבש בגדי מלכות אשר לבש בו המלך ותרכב על מרכבת המשנה אשר לו ואשר ניתן כתר מלכות בראשך. ויאמר יוחנן אנכי אעשה כדברך כאשר אדוני מצוה, יי רק אין דבר כי יגורתי מפני האף והחמה עם בני ישראל, הן אוכלת תועבת ה' על המזבח לעיניהם ולא יסקלוני?

יג. מבואר דמתתיהו וחשמונאי הם ב' אנשים, (שהרי בת מתתיהו הי' מקודשת לבן חשמונאי). וכ"ה בגמ' מגילה (י"א). "ולא געלתים" בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג.

יד. בספר שמן למאור על מגילת בני חשמונאי הביא מכת"י קדמונים דכיון שיוחנן הוציא מפיו שיעשה כדבריו, וארז"ל לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. לכך לאחר ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה יצא צדוקי. – וצ"ע דיוחנן כה"ג ששימש שמונים שנה היה כה"ג אחר שמעון הצדיק (עיין יומא ט. וברמב"ם הלכות מעשר פ"ט ה"א). ויתכן דאיהו ניהו יוחנן אביו של מתתיהו כה"ג, [אמנם בהרמב"ם בהקדמה לפהמ"ש (פ"ו) כתב שהיה בנו של מתתיהו. וי"א דכנראה הוי ט"ס שם (דרך אמונה הל' ה'.

אך בזאת יאות לי לעשות כדברך בהוציאך כל איש מלפניך ואני ואתה ואין זולתך ואז אעשה כדבר המלך, פן יודיעון הדבר אל עם בני ישראל. ויטב הדבר בעיני המלך ויצו לאמר הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו מכל הנצבים עליו.

ויהי בלכתם ויתפללטי יוחנן לפני ה' ויאמר: ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ, אתה עשית את השמים ואת הארץ, הטה אונך ושמע פקח עיניך וראה את דברי אנשיוכם אשר שלחו לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם, אמנם ה' החרیبנו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם כאש, כי לא אלהים הטה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום. ואתה ה' אלהינו הושיעני נא מידו פן ילך וישתבח ויתפאר בבית דגון אלהיו לאמר אלהי נתנם בידי וכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

וככלות עתירתו חיזק ואמץ לבבו ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקמת בני ישראל. ויקרב יוחנן אליו ויתקע החרב בלבנו, ויהי כאשר כרע שם נפל שדוד את פני הקדש. ויהי אך יצוא יצא יוחנן כ"ג מאת פני הקדש וירע תרועה גדולה ויערוך מלחמה בעמים ויהרוג בהם הרג רב שבעה אלף ושבע מאות ושנים ושבעים מכלעדי העם אשר נהרגו איש בחרב רעהו.

מ. ויהי כאשר שמע אנשיוכם כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר אליהם האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחבלו חיילות ויבוזו מחנותי ושריי, ועתה מה אנו מחשים הבא נא נבוא אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת ור"ח ומילה, ומי האלהים אשר יציל אותם מירי. וישלח את בגרים בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלים ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהיהם, ויעבירו קול במחנה מטעם המלך לאמר כל איש ואיש ישמור שבתות ה' ור"ח ומילה יומת.

ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור כבוד המקום ב"ה ולא בטלו ברית אבותם. ואשה אחת מבני הלויים מלתה את בנה לשמונה ימים בתופים

מעשר פ"א ה"ד בכה"ל שם). וא"כ במדרש כאן דמיירי ביוחנן בנו של מתתיהו אי"ז יוחנן ששימש שמונים שנה בכהונה.

פו. בכל מלחמתם הקדימו תפילה להשי"ת, כמבואר גם בהמשך המדרש ויבל"ק.

פז. במגילת בני חשמונאי הגי' "חודש" כלומר הגזירה לא היתה על ביטול קדושת ראש חודש, אלא על קידוש החודש, ועי"ז יתבטלו כל המועדים שתלויים בקדה"ת.

ומחולות, וְהָיָא עֲלֵתָהּ עַל חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וּבָנָה חֹתֶן דְּמִים מֵהוּל בִּידָה וְתַעֲנַן וְתֹאמַר לִפְנֵי ה': כֹּל זֹאת בָּאתָנוּ וְלֹא שִׁכְחָנוּךְ וְלֹא שִׁקְרָנוּ בְּבְרִיתְךָ, לֹא נִסּוּג אַחֹר לִבְנוֹ, וְתַט אֲשׁוּרָנוּ מִנִּי אֲרַחֲךָ, וְהַשְׁלִיכָה עֲצָמָה עִם בְּנָה מֵעַל הַחוֹמָה וַיָּמוּתוּ שְׁנֵיהֶם י"ח. וּבִמּוֹה עָשׂוּ רַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִפְרוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתָם וְאֶת קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ.

י. וְקָהֵל קְדוּשִׁים אָמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִנֵּה דִבְרַת הַמֶּלֶךְ בַּחֲמָה שְׁפוּכָה לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ אֶת הַשִּׁבְתָּ, דְּבְרֵי הָרַב וְדְבְרֵי הַתְּלִמִּיד דְּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִים, וּכְתוּב בְּתוֹרָתָנוּ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁכּוּת הֲלֹא מוֹב לַחֲסוֹת בָּהּ וְנִשְׁכּוּת אֶת שְׁבִתוֹתֵינוּ אִם יִחִינוּ וְנִחִיה וְאִם יָמִיתוּ וּמָתוּ. וַיּוֹעֲצוּ לִשְׁכּוּת הַשִּׁבְתָּ בַּמַּעֲרָה אַחַת הֵם נִשְׁיָהֻם וּמִפֶּם. וַיּוֹגֵד לְמֶלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הִנֵּה בַּמַּעֲרָה אַחַת לִשְׁכּוּת אֶת שְׁבִתוֹתָם, וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת חַיִּילוֹתָיו חֲלוּצִים לְצַבָּא וַיֵּשְׁבוּ עַל פִּי הַמַּעֲרָה וַיִּקְרְאוּ אוֹתָם אֲלֵיהֶם בְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר מִדּוֹעַ מְרִיתָם אֶת דַּת הַמֶּלֶךְ וְעַתָּה בָּא נָא וְסוּרוּ נָא אֶל מִשְׁמַעְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְהַצַּלְתָּם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם מִמוֹת.

וַיַּעֲנוּ כֹל הָעָם יַחְדָּיו לֵאמֹר אֲשֶׁר דִּבְרַת ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אֲשֶׁר צִוִּינוּ עַל הָרַב סִינֵי שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁכּוּת, הֲלֹא מוֹב לָנוּ מוֹת בִּידָה ה' פֶּה וְלֹא נַחֲלֵל אֶת יוֹם הַשִּׁבְתָּ ח"ו.

וּכְאֲשֶׁר רָאוּ כֹל אֲנָשֵׁי הַצַּבָּא כִּי לֹא אָבוּ הַלֹּךְ בְּדַתִּי מַלְכֵיהֶם, וַיָּבִיאוּ עֲצִים וַיִּשְׁרְפוּ עַל פִּי הַמַּעֲרָה וַיָּמוּתוּ לִפְנֵי ה' כֹּאֲלָף אִישׁ וְאַשָּׁה.

יא. וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ יוֹחָנָן בֶּן מַתְתִּיָּהוּ וְד' אַחֵיו אֶת כֹּל זֹאת אָזְרוּ חֵיל בְּגִבּוֹרָתָם וּבַעֲזָרָם וּמִגִּנָּם שֶׁל אֲבִיהֶם שִׁבְשָׁמִים אֲשֶׁר בָּמָחוּ בּוֹ וַיִּלְחָמוּ בַּעֲמִים וַיַּהֲרֹגוּ הָרַג רַב אֵין חֶקֶר וְאֵין מִסְפָּר, לֹא נִשְׁאַר בָּהֶם עַד אֶחָד, אַפֶּם (זוֹלָתִי) בְּגִרִּים אֲשֶׁר נָס אֶל אֲנִשְׁיֻכֵּיָא אֶל הַמֶּלֶךְ וְעָמּוּ אֲנָשִׁים פְּלִימִי חָרַב מוֹכִים וּמַעֲוִנִים.

יז. כְּלוּמַר לֹא עָשְׂתָה זֹאת בַּהֲחָבָא כְּדוּגְמַת הַגִּמ' בַּסְנֵהדְרִין (ל"ב:) קוֹל רִיחִים בְּבוֹרֵי שְׁבוּעַ הַבֵּן, וּפְרָשׁ"י: סִימָן הוּא שֵׁשׁ שֵׁם בְּרִית מִלֵּה כַּמְכִּרִיז וְאוֹמֵר שְׁבוּעַ הַבֵּן כֵּאֵן וְהִרְיָחִים סִימָן לְשַׁחֲיָקָה הַסְמָמִין לְמַכַּת הַתִּינוּק וְשַׁעַת גְּזִירַת הַמַּלְכוּת הִיָּה שְׁגִזְרוּ שְׁלֹא לְמוֹל וְהָיוּ יִרְאִים לְהוֹצִיא קוֹל וּקְבַעוּ סִימָן זֶה עַכ"ל. אֵלֹא קִידְשָׁה ש"ש בְּרַבִּים כִּי הִי גְזִירַת הַשְּׁמֵד.

יח. וּמִבּוֹאֵר דְּבִשְׁעַת הַשְּׁמֵד מוֹתָר לְמַסּוֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל כָּל הַמִּצְוֹת. [וְע"ע בַּכֶּסֶם הַל' יִסוּה"ת פ"ה ה"ד בַּשֵּׁם הַנִּמּוּק"י דָּאֵם גְּדוֹל שְׁרׁוּאָה שֶׁהָדוֹר פְּרוּץ רִשָּׁאִי לְמַסּוֹר אֶת נַפְשׁוֹ אֶפִּילוֹ עַל מִצְוָה קְלָה כְּדִי לְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים וִירָאוּ מִמֶּנּוּ וַיִּלְמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' עִי"ש].

ויעץ בגרים ויאמר לאנשיוכם הן אתה שמת מעם לבטל את השבת ר"ח ומילה, נבול תבול גם אתה וכל העם הזה אשר ברגליך, כי אם ילכו כל העם וכל הלשונות האלה לא יוכלון לעמוד לפני חמשת בני מתתיהו כ"ג אשר מאריות גברו ומנשרים קלו.

יב. ועתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם במתי מעט פן נהיה לבז ולקלם לעיני כל העמים ומלכי ארץ וכל לאומים, אם על המלך טוב יכתב ונשלוח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבואו כל שרי עם ועם ולא ישאר מהם עד אחד, ויעש המלך כדבר בגרים, ויבואו מכל מדינות המלך שרי עם ועם עם אלפים ורכבות חיילות חלוצי צבא.

וכאשר ראה בגרים כי כביר מצאו ידו וחיילים יגבר ורב מאד מחנהו אין חקר ואין מספר, יט קם בגרים ויבא לירושלם ויצר עליה, ויחל לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם, ויבקע החומה וינתק וישבר במקדש י"ג פרצות¹ ויחשוב בלבו לאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי, כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי.

א"ר יצחק בר נחמני אלה ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגרים הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, ואם גבראל יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ובש"ז של סוסים ולא ינע בנו.

נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב גדול העצה ורב

יפ. ועיין בתרגום שה"ש (פ"ו, ח') "ששים הָמָּה מְלָכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילִגְשִׁים וְעֶלְמוֹת אֵין מִסְפָּר", וז"ל: באדין קמו יונים וכנישו שיתין מלכין מבנוי דעשיו מלובשין שריונין רכבין על סוסון ופרשין. ותמנין דוכסין מבנוי דישמעאל רכבין על פיליא, בר מן שאר עממא ולישניא דלית בהון מנין ומניא אלכסנדרוס מלכא עליהון לרישא, ואתו לאגחא קרבא לירושלם, עכ"ל.

הרי שבמלחמתם הגיעו כל אומות העולם, ובלשון התרגום "דלית בהון מנין", וכמ"ש במדרש כאן בלי מספר. אמנם בתרגום איירי כשמלך יון היה אלכסנדר מוקדון. ואילו במדרש איירי כשבגרס היה עמהם וזה תקופה אחרי המלך אלכסנדר מוקדון. ועיין להלן (אות י"ז) שמתבאר שהגיעו להלחם כשש מאות מליון בנ"א, וזה כונת התרגום "דלית בהון מנין". דעל ריבוי כזה חשיב כלית בהון מנין.

ב. במשנה במדות (פ"ב מ"ג) לפניו ממנו סורג גבוה י"ט, ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם י"ג השתחויות. ובתויו"ט ביאר שסורג זה היה להבדיל בין המקום שנכנסו אליו גויים להתפלל לבין המקום שרשאין בני"א ליכנס. ובשביל כך פרצום מלכי יון הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימה עיי"ש.

העליליה. אמר הקדוש ברוך הוא חייכם מחשבתי גדולה משלכם כי לא ימוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב.

באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כ"ג וא"ל לחשמונאי: ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו? א"ל יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל, כ"א מוכמח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב.

א"ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקדוש ברוך הוא שבעים שרים של מעלה משרי או"ה כ"ב ורצע אותם במרצע של אש ויאמר להם הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו.

וכשהיו היונים מורים חצים וחרכות באו המלאכים ונעצו אותם בלבים של היונים, הוי חרבם תבוא בלכם וקשתותם תשברנה, והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו.

וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל, כג שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ובגרים הרשע שרפו אותו בית ישראל באש.

ואז אנמיוכם המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו במקום אשר היה שם, ששם באו המורדים בו, היו קוראין אותו הבורח.

כ"א. מבואר ד"ב חשמונאים בלבד נלחמו כנגדם. וכ"ה בפרש"י בפרשת וזאת הברכה עה"פ "מחץ מתנים קמיו" ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות וכו', עכ"ל.

כ"ב. נתבאר לעיל (אות י"ב) שבמלחמה זו באו מכל האומות והלשונות לכך תפס הקב"ה שבעים השרים של כל האומות.

כ"ג. ואפשר שמנהג מקצת קהילות לחלק דמי חנוכה בחנוכה, ענינו לזכור נס זה שנתעשרו בממון אויביהם בדרך נס. ובלא"ה הלא כתב הרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ג ה"א שהיונים פשטו ידיהם בממונם, וכשנגאלו מהם עשו זכר לזה בחלוקת דמי חנוכה.

[אוצר החכמה]

יג. ואח"כ באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו הערים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרונים ומהמומאות, ויבקשו שמן זית וך להדליק את המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה במכעת הכ"ג וידעו כי הוא שמן טהור, והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד ואלהי השמים אשר שכן שמו שם הניח ברכה בשמן, והיו מוצאים כל לילה ולילה אחר עריכת הנרות האסיד מלאה שמן^{יד} והעלו הנרות ממנו שמונה ימים.

^{טז}ועל הצלתם וגם האסיד שהוא קבלו וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את שמונת ימי חנוכה בהלל ובהודאה בכל שנה ושנה וזכרם לא יסוף מזרעם. ברוך הרב את ריבנו והנוקם את נקמתנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו, ברוך האל המושיע. תם מדרש מעשה חנוכה.

מדרש מעשה חנוכה - ג'

יד. תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל^{טז} חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם.

ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם.

ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות^{יז} כלב ישראל ופרשו מנשיהן.

ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים.

עד שנשאת בתו של יוחנן כ"ג, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה

כד. מבואר כת"י אחד בכ"י (סי' תר"ע) על הר"ן למה נקבע חנוכה ח' ימים הלא ליום אחד הי' מספיק ותי' שהנס שנשאר לאחר ההדלקה כל השמן.

כה. לישנא מעליא נקיט.

כו. ר"ל כמו שנתבאר לעיל במדרש (אות ג') דגזרו שהנשים לא יטבלו במקוה, וד"ז גרם שבאו על נשותיהן בנדותן עיי"ש.

ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיוה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וממא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו. כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדם מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל ובנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון.

כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות.

וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה "נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנמוכיא".

וחזרו אותם בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים.

פו. כיון ששמע מלך יונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה המקום גם על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחזוה בכוכבים והיה אומר רואה אני שירושלם חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חמה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך, ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן, והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקדוש ברוך הוא גם על ידי, אמרו לה לא דיך

שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראתה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקדוש ברוך הוא נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה בכתוב ובא לציון גואל.

מז. דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת, והכתיב והארץ כבגד תבלה? אלא אלו ישראל שנקראו ארץ שנאמר כי תהיו אתם ארץ חפץ. דור הולך ודור בא אלו או"ה שבכל דור ודור יועצים על ישראל לאבדם והקב"ה מצילנו מידם שנאמר עמו אנכי בצרה אחלצוהו ואכבדהו. א"ר אלעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנאמר כרפאי לישראל.

בא יון הרשעה וגזרו וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא ידקר בחרב,^{כז} והרבה מישראל נהפכו למינות.

והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו, שהיה יועץ עצות רעות על ישראל ואמר שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו.

וחזר עוד אותו בליעל ואמר אלהיהם שונא זימה, אם תוכלו להכשילם בזנות תמשלו עליהם, עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו.

חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש,^{כח} שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בביהמ"ק וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם.

עמדו וממאו כל השמנים שבביהמ"ק^{כט} ולא נשתייר כ"א פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח^ל ונעשה גם והדליקו מאותו פך קמץ שמונה ימים.

כז. וכ"ה מבואר בגמ' ר"ה י"ח: עיי"ש.

כח. הובא בב"ח בהלכות חנוכה סי' תר"ע עיי"ש.

כט. בלשון הגמ' שבת (כ"א:) אי' שמנים שבהיכל ועיין בגמ' ש' לרעק"א שציין לת' בתי כהונה דהתם מבואר בתי' א' שטמאו כל השמנים שבכל בהמ"ק ולא רק בהיכל.

ל. אפשר דקאי על מזבח החיצון שם היה פך השמן. וכיון שהם טמאו כל השמנים שבהיכל כלומר שחפשו אחר השמן במקום המנורה ולא מצאו את הפך שהיה טמון במזבח החיצון.

ועמד הקדוש ברוך הוא וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקדוש ברוך הוא: חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיוזכר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית.

י. חרבם תבוא בלכם וקשתותם תשברנה, אמר רשב"י אלו יונים שעשו מלחמה עם חשמונאי ובניו, ובשעה שנכנסו להיכל הלך יוני אחד ולקח ספר תורה והביא חנה בת יוחנן ב"ג שלא היה כיפיה בעולם והיתה נישאת לאלעזר בן חשמונאי, ורצה אותו יוני לבוא עליה בפני בעלה ואביה, אמר יוחנן ב"ג למתתיהו אני ושלשה בני ואתה ושבעה בניך הרי י"ב כנגד י"ב שבטים, מוכמח אני שהקב"ה עושה גם על ידינו. מיד הרים אלעזר הסייף והרג אותו היוני ואמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ.

א"ר יצחק ששים רבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו לא שבאו עם גליסקם הרשע להלחם עם בית חשמונאי.

והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירוא? הם שנים עשר כנגד חיל גדול! שמא תאמר אלהיהם יוציא כוכבים ממסילות ויעשה מלחמה עמנו ושוודדים אותנו בדרך שעשה עם סיסרא, הרינו סכין עצמנו בדם חזיר ובש"ז של סוס שאין נוגעים אותנו. ואם תאמרו יביא מבול, כבר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מבול לעולם. אם תאמרו ישלח נחשים ועקרבים ודוכים בדרך שעשה בכותיים הרי אנו רוכבין על פילים שאין חיות נוגעות בהם.

והיו ישראל עומדים בתפלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעבור שמך הגדול שלא יתבזה בגוים, ואם אינך עושה גם על ידינו יאמרו אין לו עצה, וכתיב בך גדול העצה ורב העליליה.

מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר שתוקו בניי, התיצבו וראו נקמת ה' אשר יעשה בגוים, והביא כל השרים (שרי מעלה) של שבעים אומות לב ואמר

לא. נמצא שבאו להלחם שש מאות מליון בנ"א. וכנגדם עמדו י"ב בנ"א נמצינו למדים גודל ההודאה בעה"נ שאומרים "רבים ביד מעטים". וזה החשבון: שישים ריבוא גייסות: ריבוא: 10.000 שישים ריבוא: 600.000 וכיון שכל גייס הי': 1.000 נמצא שסך הכל באו 600.000.000. לב לעיל (אות י"ב) נתבאר במדרש שהגיעו שרי כל עם ועם לא נותר אחד, נמצא שהיו במלחמה זו

להם כל אחד מכם יהרוג את שלו מן החיל של אותו רשע, ואם ינום אחד מהם
הרי נפשו תחת נפשו, שנאמר ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו'.

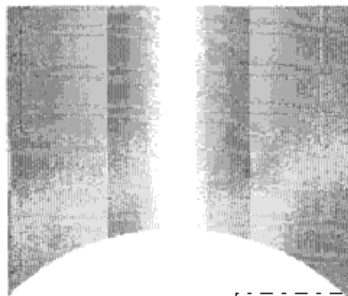
מיד ירדו לארץ וכל יוני שהיה חץ על קשתו לזדוק בישראל היה המלאך מחזירו
ונועץ בלבם, שנאמר קשת גבורים חתים וגם חרבם תבוא בלבם. והיו בני חשמונאי
רואין זה את זה ואמרו ה' ילחם לכם ואתם תחרישון.

תניא שלש שנים לא היה אדם יכול לעבור שם מפני ריחם, ושבע שנים זרעו
ישראל שדותיהם וברמיהם בלא זבל מדם שלהם, ועשרים ושלש שנים הסיקו ישראל
מרומחיהם וקשתם, ועליהם אמר הכתוב שם רשעים ירקב, ועל בית חשמונאי וכיוצא
בהם זכר צדיק לברכה.

וחזרו לביתם לשלום, ולא מצאו שמן מהור אלא פך קטנה שהיה בשיתין המזבח
ולא היה שמן אלא כדי להדליק לילה אחד ונעשה גם והדליקו ממנו שמונה ימים,
ולפיכך קבעו שמונת ימי חנוכה.

לחם

מכל שבעים אומות, וא"ש והקב"ה הביא כנגדם את שרי מעלה של שבעים האומות כולם, להלחם
כל שר ושר עם האומה שתחתיו.

אוצר החכמה
אזה"ח 1234567

מאמרים

א. מסודרים

כפירוש תפילת

על הניסים

ב. מאמרים נוספים

בעניני חנוכה

